

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

В. Ф. Опришко

декан юридичного факультету
Київського національного
економічного університету,
д-р юрид. наук, професор,
член-кореспондент НАН України

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗА УЧАСТЮ УКРАЇНИ

На земній кулі нині налічується понад 220 держав. Глобалізація багатьох процесів, інтернаціоналізація світового господарства, зростання взаємозалежності держав та інші фактори зумовлюють необхідність дедалі тіснішого співробітництва між ними, координації певних зусиль із міжнародними організаціями та іншими міжнародними структурами. Незважаючи на те, велика держава чи мала, кожна з них шукає шляхи відповідного співробітництва. І це цілком зрозуміло, адже за належного розв'язання багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх проблем виникає гостра необхідність у співпраці на міжнародному рівні. А це, в свою чергу, зобов'язує кожна країну зважувати, зіставляти свої дії з діями інших держав та міжнародних організацій, а коли потрібно, то й узгоджувати їх через прийняття спільних оптимальних рішень з допомогою укладення відповідних договорів та угод. Лише в такий спосіб можна успішно співробітничати у різних напрямках, забезпечуючи політичні, економічні та інші інтереси світового співробітництва в цілому. І в цьому плані Україна не виняток — на засадах дотримання норм і принципів міжнародного права наша держава бере досить активну участь у різних сферах міжнародного співробітництва. Саме таке співробітництво — вагома підстава умов успішного розв'язання нашою державою багатьох проблем не лише зовнішньополітичного, зовнішньоекономічного характеру, а і внутрішнього. Виходячи з цього, в Конституції України (ст. 18) закріплені надзвичайно важливі положення про те, що зовнішньополітична діяльність нашої держави спрямована на забезпечення її національних інтересів та безпеки через підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права.

Одним із напрямів зовнішньої діяльності України є міжнародне економічне співробітництво. Саме на ньому і наголошувалось в одному із перших актів після проголошення нашої незалежності

ті — Постанові Верховної Ради від 2 липня 1993 р. «Про Основні напрямки зовнішньої політики України», де зокрема, було зазначено, що широкомасштабні торговельні, виробничі та фінансові відносини нашої держави з іншими країнами та її співробітництво з міжнародними економічними організаціями — важливий чинник вітчизняного економічного розвитку і прискорення науково-технічного прогресу.

У зв'язку з цим варто зауважити, що вже з перших років незалежності Україна розпочала активний пошук своєї ніші у системі міжнародного та зовнішньоекономічного співробітництва, вжила заходів щодо забезпечення його відповідними законодавчими та іншими нормативно-правовими актами. Були прийняті закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 липня 1991 р. та «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. (нова редакція закону прийнята Верховною Радою України 29 червня 2004 р.) та деякі інші, що регулюють досить широкий спектр питань, пов'язаних із зовнішньоекономічною та міжнародною діяльністю в цілому. Особливо хотілось би зупинитись на історії прийняття нової редакції Закону України «Про міжнародні договори України», яка свідчить про серйозні проблеми в законотворчості і питаннях набуття чинності законодавчих актів.

Проект зазначеного Закону, що 19.10.2001 отримав реєстраційний № 0924, був фактично результатом опрацювання декількох законопроектів спеціально створеною робочою групою, до складу якої входили народні депутати України, їх представники, працівники Апарату Верховної Ради України, Міністерства закордонних справ України, Кабінету Міністрів України, що мали спільну назву «Про міжнародні договори України», проте різнилися за текстом. Під час узгоджувальної праці робочої групи враховувалися також висновки провідних вітчизняних фахівців у галузі міжнародного права.

15 листопада 2001 року Верховна Рада України прийняла в першому читанні законопроект. У другому читанні та в цілому Закон було прийнято 7 березня 2002 року, а 21 березня 2002 року відправлено на підпис Президенту України. З цього часу і починається доволі тривалий період доведення Закону до остаточного узгодженого тексту між Президентом України та Верховною Радою України. Так, 5 квітня 2002 року Закон повернуто до Верховної Ради України з пропозиціями Президента України. Комітет у закордонних справах підготував висновок до цих пропозицій, після чого 26 грудня 2002 року Закон прийнято з урахуванням пропозицій Президента.

17 січня 2003 року Президент знову повернув направлений йому Закон зі своїми пропозиціями. 15 травня 2003 року Верховною Радою України прийнято зазначений Закон з урахуванням пропозицій Президента України і знову направлено йому на підпис. Цей Закон Президент України в черговий раз 16 червня 2003 року повернув до парламенту зі своїми пропозиціями.

5 лютого 2004 року Верховною Радою України прийнято Закон з урахуванням пропозицій Президента України, який він, не підписавши, знову повернув зі своїми пропозиціями 4 березня 2004 року.

29 червня 2004 року Закон було прийнято з урахуванням пропозицій Президента України. 8 липня 2004 року Закон підписано Головою Верховної Ради України, а 21 липня 2004 року повернуто цього разу з підписом Президента.

Закон України «Про міжнародні договори України» набрав чинності з 18 серпня 2004 року, тобто з дня його опублікування, як це зазначено в тексті Закону, відповідно до статті 94 Конституції України.

В багатьох інших законах, що стосуються організації та здійснення міжнародного економічного співробітництва, немало міститься норм, спрямованих на регулювання у цій сфері. Важливе значення має Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Євросоюзу), яка була схвалена Законом України від 21 листопада 2002 р., а 18 березня 2004 р. був прийнятий Закон «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Євросоюзу». Пам'ятні спеціальні парламентські слухання з питань взаємин та співробітництва України з Європейським Союзом. На одному з таких слухань (19 листопада 2003 р.) розглядалось питання «Зовнішньоекономічна політика як інструмент забезпечення національних інтересів держави: здобутки, реалії та перспективи», а напередодні перед цими слуханнями проведено круглий стіл «Зовнішня політика України: сучасний стан та перспективи зміцнення».

Досить важливими для організації міжнародного економічного співробітництва за участю України були парламентські слухання 19 березня 2003 р., на яких розглянуте питання щодо підготовки нашої держави до вступу в СОТ. Як відомо, ця міжнародна організація об'єднує 145 країн і через неї здійснюється 95 відсотків світової торгівлі. Були вжиті й інші заходи. Проте, як свідчить 12-е офіційне засідання робочої групи, нам ще потрібно немало зробити для того, щоб стати членом СОТ. Хоча

й була підписана низка відповідних указів Президентом, зокрема, від 11 червня 1998 р. «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», від 23 серпня 2000 р. «Про Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», від 30 серпня 2002 р. «Про Державну раду з питань Європейської та Євroatлантичної інтеграції України» та інші.

У багатьох постановах Кабінету Міністрів (від 19 березня 1997 р., 3 березня та 13 липня 1998 р., 10 квітня 2001 р., 17 вересня 2002 р., 26 квітня 2003 р., 31 березня 2004 р. та ін.) передбачені заходи, що стосуються організації міжнародного й міжнародного економічного співробітництва. Ці та інші заходи сприяли тому, що Україна за тринадцять років незалежності стала членом понад 100 міжнародних організацій, учасником чисельних багатосторонніх і двосторонніх договорів та угод. Зокрема, вона активно співпрацює з міжнародними економічними організаціями, а саме Конференцією ООН з торгівлі та розвитку, Економічною та соціальною радою ООН, Багатостороннім агентством з інвестиційних гарантій, Світовою організацією інтелектуальної власності, Міжнародним агентством з атомної енергії, Програмою розвитку ООН, іншими органами, фондами, програмами та спеціалізованими установами системи Організації Об'єднаних Націй.

Наша держава успішно співпрацює з регіональними міжнародними економічними організаціями такими як Організація Чорноморського економічного співтовариства, Центральноевропейська ініціатива, ГУУАМ тощо, спрямовуючи свої зусилля щодо вступу до Світової організації торгівлі (СОТ), Європейського Союзу та до інших міжнародних структур. Все це свідчить про справді активну зовнішньополітичну і зовнішньоекономічну діяльність нашої держави. Разом із тим слід зазначити, що Україна мала б значно вагоміші здобути в сфері міжнародного економічного співробітництва, якщо б вона своєчасно й успішно розв'язувала загальні проблеми, що виникають перед нею у цьому процесі, в тому числі і організаційно-правового характеру.

Однією із перших таких проблем постала законодавча невідповідність засад зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності. Незважаючи на те, що у схваленій Верховною Радою 15 липня 1999 р. Державній програмі розвитку законодавства в Україні до 2002 року відповідний закон повинен бути прийнятий ще у 1999 році — досі цього не зроблено. Варто зазначити, що на сьогодні підготовлено декілька різноконцептуальних проектів

Закону «Про засади зовнішньої політики України», що зумовило необхідність створення Тимчасової спеціальної комісії з підготовки і попереднього розгляду проектів зазначеного закону. Проект законів та комісія є, а от закону так і нема.

Тривала відсутність законодавчого врегулювання саме в цій сфері, як нам здається, стала однією із причин так званої багатовекторності зовнішньої політики України. У зв'язку з цим нашу державу і її політику не без підстав критикують за нестабільність зовнішньополітичного курсу. То ми прямуємо на Захід — до Європи, то на схід — до Росії, то аж до Сполучених Штатів Америки, ніяк не подужаючи визначитися, куди ж нам спрямовувати свій зовнішньополітичний курс. І тут не можна не погодитися з Головою Верховної Ради Володимиром Литвином, який в одному із своїх виступів зазначив, що логічно постає обґрунтування місця і ролі України: де вона перебуває — на перехресті шляхів Європи і Євроазії, чи вона, власне, є європейською країною? Ми боїмся, продовжує він, точної відповіді на таке запитання, з огляду на те, що в нас різні вектори тягіння, різнополюсна партійна система. Боїмся комусь не сподобатися, когось образити. Що з цього виходить, видно на прикладі дій багатьох політиків: коли приїджають до Москви, то кажуть, що не уявляють себе поза Росією та європейським простором. Коли навідуються до Брюсселя, стверджують, що ми — європейська нація, а коли прибувають до Сполучених Штатів Америки, то б'ють себе в груди — нам одні та другі — не указ, бо гарантом нашого державного суверенітету є виключно США¹.

З нашої точки зору, можна було б і змиритися з такою непослідовністю, якщо б не спостерігалися за цими словами і такі ж дії. В нашій державі тривалий час розглядали вступ України до Європейського Союзу — досить авторитетного міжнародного утворення (до нього нині входять 25 європейських країн, на території яких проживає 450 млн. чол.) одним із першочергових завдань. Виходячи з цього понад десять років тому, точніше 14 червня 1994 року, було підписано досить важливу Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Відповідно до ст. 1 зазначеної Угоди цілями такого партнерства є: забезпечення в певних рамках політичного діалогу між сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин; прискорення розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між

---

¹ Див.: Голос України. — 2004. — 14 трав.

сторонами та сприяння їхньому сталому розвитку; створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва; підтримка зусиль України щодо зміцнення демократії та завершення переходу її економіки до ринкової. На забезпечення виконання зобов'язань, визначених цією угодою, була прийнята ціла низка Указів Президента, постанов Кабінету Міністрів та інших нормативно-правових актів.

Немало в окресленому плані було зроблено і Верховною Радою. Так її Постановою від 18 січня 2002 року схвалені рекомендації за підсумками парламентських слухань з питань реалізації державної політики інтеграції України до Євросоюзу, а також вжито інших заходів щодо цього. А в Посланні Президента Л. Д. Кучми до Верховної Ради «Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002—2011 роки» від 18 червня 2002 року у розділі десятому «Зовнішньоекономічна стратегія» навіть були визначені не лише практичні кроки, а й строки вступу до міжнародних, у тому числі і європейських, структур. Передбачалось у 2002—2003 рр. набуття Україною членства в СОТ, у 2003—2004 рр. проведення переговорного процесу та підписання угоди про асоціацію України в Європейському Союзі, а 2011 рік визначений реальним строком вступу України до Європейського Союзу¹.

Нестабільність, що характеризується постійним коливанням зовнішньополітичного курсу, застарілі пояснення, що Україна перебуває на перехресті геополітичних інтересів, інші подібні дії та заяви досить негативно відбиваються на наших стосунках саме з тими міжнародними структурами, до яких ми намагаємося увійти. І це викликає, цілком зрозуміло, відповідну реакцію. Так, у Резолюції Європейського парламенту «Відносини з нашими сусідами на сході і півдні» зазначається, що заплановане створення Єдиного економічного простору разом з Росією, Білоруссю й Казахстаном може зашкодити подальшому співробітництву між Україною і Європейським Союзом. Проте, не зважаючи на такі застереження з боку Євросоюзу, Україна 19 вересня 2003 року підписала Угоду «Про формування Єдиного економічного простору», а Верховна Рада 20 квітня 2004 р. її ратифікувала із наступним застереженням: «Україна братиме участь у формуванні та функціонуванні Єдиного економічного простору в межах, що відповідають Конституції України».

---

¹ Див.: Кучма Л. Україна: європейський вибір. — К., 2003. — С. 248.

У західних політичних колах відреагували відповідним чином. Як було зазначено, Угода про ЄПІ суперечить заявам України про курс на європейську інтеграцію. Та і в самій Україні складається тенденція розгляду нинішнього курсу на євроінтеграцію з не обов'язковим вступом до Європейського Союзу. За словами Першого Віце-Прем'єра Миколи Азарова, ми скорегували свої пріоритети: незмінний курс на євроінтеграцію України зовсім не рівнозначний вступові до Європейського Союзу¹. Таким чином виходить, що процеси євроінтеграції України відбуватимуться без конкретної мети і це в кінці кінців буде зводитися лише до двостороннього співробітництва України та Європейського Союзу. Але ж це не логічно! Що й відзначено під час саміту України «Україна — ЄС» у Гаазі, який відбувся на початку липня 2004 року.

Леонід Кучма нещодавно зазначив, що ми не готові ні з політичної, ні, насамперед, з економічної точки зору претендувати на вступ до Європейського Союзу, але це — наша стратегічна мета, і ми від неї не відмовимося. Щоправда, на цьому шляху треба зробити ще досить багато: отримати статус країни з ринковою економікою (питання надання Україні статусу держави з ринковою економікою розглядали на Пленарному засіданні саміту, але бажаного результату не було досягнуто), створити зону вільної торгівлі з Євросоюзом, вступити до Світової організації торгівлі, отримати асоційоване членство в ЄС². Україна та Європейський Союз під час цього саміту домовились продовжити роботу над розробкою Плану дій «Україна — ЄС».

Розширення Європейського Союзу висунуло перед нашою країною і деякі інші, як економічні, так і міжнародно-правові проблеми. Адже тепер маємо спільні кордони з трьома членами ЄС — Польщею, Словачиною, Угорщиною. Як уже підраховано, ці кордони простяглися майже на 800 км і охоплюють 14 відсотків наших зовнішніх кордонів. Таке сусідство ставить необхідність розв'язання правових проблем, перш за все, у сфері прикордонного та митного співробітництва. Необхідно буде також переглянути і міжнародно-правову основу співробітництва з іншими країнами, які стали членами Європейського Союзу (як відомо, крім трьох колишніх радянських республік Латвії, Литви та Естонії до ЄС увійшли Кіпр, Чехія, Словаччина, Угорщина, Польща, Словенія та Мальта). Коли раніше наше співробітництво з ними здійснювалося, в основному, на основі двосторонніх угод,

---

¹ Див.: Голос України. — 2003. — 30 квіт.

² Див.: Урядовий кур'єр. — 2004. — 10 лип.

то нині потрібно враховувати не лише так звані «правила гри», що діють в Європейському Союзі, а й відповідні економічні втрати.

Під час візиту Голови Верховної Ради України Володимира Литвина до Фінляндії слушно зазначено, що, із розширенням Євросоюзу, було денонсовано чимало торгівельних угод із країнами — новими членами ЄС, від чого значно зменшився товарообмін України з європейськими державами. За підрахунками, від розширення ЄС, як він зазначив, ми щороку втрачатимемо 350-400 млн доларів. А колишній перший заступник Міністра закордонних справ з питань європейської інтеграції Олександр Чалий оцінив наші втрати у зв'язку з розширенням Євросоюзу у 7 млрд євро¹. Не вдаючись до уточнень об'єктивності оцінки економічних втрат України, нам, безперечно, доведеться так чи інакше вживати відповідних заходів щодо їх мінімізації.

Досить важливою для нас є проблема адаптації національного законодавства, перш за все, до законодавства Європейського Союзу, тобто приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із первинним та вторинним законодавством Євросоюзу. Це пов'язано з тим, що одним із критеріїв при вступі до Європейського Союзу буде наявність такого законодавства, яке найліпшим чином могло б інтегруватися до права Європейського Союзу. А це в свою чергу вимагає здійснення відповідних заходів з боку країн-претендентів на вступ до Євросоюзу. В цьому плані зроблені певні кроки і з боку нашої держави. Так, 18 березня 2004 року Верховна Рада затвердила Закон України про Загальнодержавну Програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу². (Цьому закону передував Закон «Про Концепцію Загальнодержавної Програми адаптації законодавства України до Європейського Союзу» від 18 грудня 2002 року.) В цій Програмі визначено механізм адаптації нашого законодавства до законодавства Європейського Союзу, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи. Крім того, в ній було наголошено, що адаптація законодавства до законодавства ЄС — пріоритетна складова процесу інтеграції України в ЄС, що в свою чергу стало пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

У першу чергу передбачається реалізувати перший етап виконання Програми, розрахований на 2004—2007 рр., зокрема: адаптувати законодавство про митну справу; про кампанії; банківську

---

¹ Див.: Київський телеграф. — 2003. — 8—14 груд.

² Див.: Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.

діяльність; бухгалтерський облік кампаній; податки, включаючи непрямі; інтелектуальну власність; охорону праці; фінансові послуги; право конкуренції; державні закупівлі; охорону життя людей, тварин, рослин і людей; довілля; захист прав споживачів; технічні правила, стандарти; енергетику, включаючи ядерну та транспорт. І в цьому є гостра потреба. Як свідчить півторарічне функціонування Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції, ним підготовлено біля 300-х довідок та висновків щодо відповідності законопроектів праву Європейського Союзу. Якщо взяти лише законопроекти, які подаються Урядом України, то було виявлено одинадцять таких законопроектів, положення котрих суперечить праву ЄС. Але ж вони «успішно» пройшли відповідні внутрішні урядові експертизи. Ось вам і якість експертиз відповідних законопроектів, що проводяться на рівні органів виконавчої влади. А взагалі, повертаючись до зазначеної Програми, на наш погляд, у перспективі варто не обмежуватись Загальною програмою адаптації законодавства України лише до права Європейського Союзу. Слід розробити і затвердити Загальнодержавну програму, яка б передбачала систему широких заходів гармонізації законодавства нашої держави й до міжнародного права в цілому. В такій Програмі, яка повинна затверджуватися законом України, повинні бути виписані загальні положення гармонізації, зокрема і адаптації нашого законодавства до міжнародного права. І тоді не доведеться, вступаючи до чергової міжнародної організації, приймати щодо цього окремий закон.

На ефективність роботи щодо адаптації українського законодавства в цілому, і, зокрема, до Європейського Союзу неабиякою мірою впливає множинність створюваних державних та громадських структур, які займаються цим питанням, а також значна кількість нормативно-правових актів, які приймаються різними органами державної влади та їх посадовими особами. Так, були створені Указом Президента від 30 серпня 2000 р. Національна Рада з питань адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу. Вже 30 серпня 2002 р. була створена Державна Рада з питань Європейських та Євроантлантичних інтеграцій. При Міністерстві юстиції свого часу була створена Міжвідомча координаційна Рада з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Створений Центр порівняльного права та Центр перекладів актів європейського права, на базі якого у 2003 році створено Центр європейського та порівняльного права. Створений Комітет Верховної Ради з питань європейської інтеграції. Можна говорити і про інші

структури. Крім того, треба взяти до уваги, що в Україні функціонує під егідою Європейської комісії проект технічної допомоги «Українсько-Європейський консультативний Центр із питань законодавства».

Навіть у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства до законодавства Європейського Союзу передбачається орган, що повинен координувати роботу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Але що це за орган, як він називається, в Програмі не було визначено. І майже через 2 роки, а точніше 21 серпня 2004 року, був підписаний Указ Президента України «Питання організації виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Було покладено виконання функцій уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу на Міністерство юстиції України. Безумовно за таких темпів реалізації зазначеного закону відповідних і своєчасних результатів очікувати важко.

Крім цього, передбачається створення координаційної Ради, головою якої за посадою є Прем'єр-Міністр. Як на наш погляд, то, напевне, доцільніше було б розширити відповідні повноваження функціонуючих державних органів у цій сфері, таких як Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Міністерство закордонних справ, Міністерство юстиції, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції. Разом із тим, хотілося б зазначити, що не завжди ті органи виконавчої влади нашої держави, які мають відповідну компетенцію в організації управління у цій сфері, можуть її успішно реалізувати. Як зазначалося у виступі Голови Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції Бориса Тарасюка (колишнього Міністра закордонних справ) на парламентських слуханнях 19 листопада 2003 р. «Зовнішня політика України як інструмент забезпечення національних інтересів держави: здобутки, реалії та перспективи», зовнішньополітичні рішення нерідко приймаються в Адміністрації Президента. Дійшло до того, що в профільних міністерствах (а вони відповідають за проведення політики у цій сфері) навіть не знали про прийняті в Адміністрації Президента рішення. Такою була, наприклад, ситуація з ухваленням Угоди про Єдиний економічний простір, коли ні Міністерство закордонних справ, ні Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції не були про це навіть проінформо-

вані¹. Окреслена ситуація потребує чіткішого розмежування повноважень між державними структурами, виключення фактів не лише безпідставного, а й будь-якого дублювання та паралелізму в їхні діяльності, а відповідно — й поліпшення координації їхніх дій.

Нинішня ситуація, що склалася між Україною та іншими сусідніми з Євросоюзом державами, які не є його членами, а також враховуючи Повідомлення Європейської Комісії «Ширша Європа — сусідні країни: нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами» від 11 березня 2003 року, зумовлює необхідність і всебічність наукового дослідження відповідного співробітництва. Міжнародній практиці відоме співробітництво з міжнародними структурами на основі спостерігача, асоційованого члена, члена міжнародної організації чи іншого утворення. Що таке співробітництво на основі сусідства, його концепція повинні стати предметом для глибоких досліджень юристів-міжнародників, конституціоналістів та інших представників юридичної науки.

Однією з наріжних для України, як і для більшості інших країн, що утворились на пострадянському просторі, організаційних проблем, яка зумовлює необхідність розв'язання і відповідних правових проблем, є подальше функціонування Співдружності Незалежних Держав (СНД). Понад десятирічне існування цієї структури (СНД була створена у 1991 р. за участі 12 держав колишнього СРСР) свідчить про недостатню її ефективність у цілому, і зокрема — у сфері економічного співробітництва між державами Співдружності. Це одна із причин створення країнами-членами СНД інших міжнародних економічних організацій та структур, таких як Євроазійське економічне співтовариство, ГУ-УАМ та ЄЄП. Більшість країн-членів СНД входять до відповідних організацій. Це і Російська Федерація, Україна, Білорусь, Казахстан, Грузія, Азербайджан, Молдова, Киргизька Республіка, Республіка Таджикистан.

Наявність малоефективної СНД та інших утворень, що функціонують паралельно з нею, ставить закономірне питання про необхідність їх упорядкування. Як на наш погляд, недоцільно дублювати, а тим самим розпорошувати свої зусилля, особливо ж у сфері міжнародного економічного співробітництва країнам-членам, які входять до СНД і до інших міжнародних регіональ-

---

¹ Див.: Зовнішня політика України: Мат. парламентських слухань. — К., ЦТІ «Е та Е». — 2004. — С. 63.

них економічних організацій, що утворились на пострадянському просторі. Як ми можемо спостерігати, ефективність такого співробітництва досить низька. Тут напрошується відповідна не тільки реструктуризація цих міжнародних структур, але й активізація відносин, що виникають у процесі їх функціонування. Ця проблема стосується всіх країн-членів СНД без винятку.

Розглядаючи питання міжнародного співробітництва за участю України, зокрема, і міжнародного економічного співробітництва, як нам здається, слід з'ясувати питання про силу дії міжнародних договорів України. Чи всі вони є частиною національного законодавства України? Адже, відповідно до ст. 9 Конституції, лише чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства. Тобто, мова йде лише про ратифіковані міжнародні договори, до яких відносяться і міжнародні економічні договори. А як бути із тими міжнародними договорами, коли дається згода України на їх обов'язковість для неї через підписання, затвердження, прийняття договору, або ж приєднання до договору? Виходить, що ці договори, зважаючи на Положення ст. 9 Конституції, не є частиною національного законодавства України? Тим більше, що всі чинні міжнародні договори підлягають сумлінному дотриманню нашою державою норм і принципів міжнародного права. І на всі міжнародні договори Закон «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року поширюється положення про те, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлені інші правила ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства, то застосовуються правила міжнародного договору (п. 2. ст. 19.), тобто ці норми так чи інакше стають частиною національного законодавства.

Не зважаючи на певну дискусійність окресленого положення з Конституцією України, в якій такої норми нема, воно встановлює пріоритетність над національним законодавством всіх міжнародних договорів. Ця проблема є досить важливою як для теорії міжнародного права, так і для практики застосування його норм в будь-якій країні світу. Як нам здається, всі норми таких міжнародних договорів, крім тих, які суперечать Конституції (частина друга ст. 9.), слід розглядати як частину нашого законодавства.

Міжнародні договори, які ратифікуються Верховною Радою, і є частиною національного законодавства, одночасно слід розглядати як джерела не лише міжнародного, а й національного права. Проте, особливості міжнародних договорів, як джерел а права України, в юридичній науці досліджені покищо недостатньо.

Дуже важливе значення має для розв'язання багатьох правових проблем участі України у міжнародному економічному співробітництві те, хто ними займається. В Україні, як практично і в інших державах, що утворились на пострадянському просторі, відсутня підготовка фахівців, які б спеціалізувалися на міжнародно-правових питаннях організації та здійснення міжнародного економічного співробітництва. А в цьому є досить гостра потреба. Якщо б Україна такі кадри мала, то, безсумнівно, багато питань, що стосуються вступу нашої держави до СОТ, Євросоюзу та інших міжнародних економічних структур, вирішувалося б набагато швидше і ефективніше. Саме фахівці з міжнародного економічного права, які належним чином повинні бути обізнані з системою міжнародних економічних організацій, особливостями вступу до них, їх міжнародно-правовим статусом та формою роботи тощо, зможуть реально вирішувати питання участі нашої держави в організації та здійсненні міжнародного економічного співробітництва.

Виконуючи відповідні функції у державних органах законодавчої та виконавчої влади (Верховній Раді, Кабінеті Міністрів, Міністерстві закордонних справ, Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції, інших органах центральної виконавчої влади), вони значно сприяли б реалізації зовнішньої економічної політики нашої держави. Тим більше, слід зазначити, що в нашій державі є організаційні передумови для цього. Мається на увазі Указ Президента від 13 грудня 2003 р. «Про Державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004—2007 роки», яким затверджено одну із таких програм — Державну програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004—2007 роки.

Проте в нашій, як і в багатьох інших державах, готують, в основному, юристів-міжнародників з міжнародного права та міжнародних відносин, зокрема, і міжнародних економічних відносин. Враховуючи таку ситуацію, юридичний факультет Київського національного економічного Університету в рамках проекту ТЕМПУС/ТАСІС Євросоюзу розробив програму, яка виграла грант 500 тис. євро. Нині на факультеті за участю Віденського економічного Університету (Австрія), Університету Носамбрії в м.Ньюкастл (Велика Британія) та Університету Партенопе в м.Неаполь (Італія) розробляються і втілюються заходи щодо забезпечення, розпочинаючи з 2006 р., підготовки фіхівців з міжнародного економічного права. У 2005 році відповід-

но до заходів щодо реалізації зазначеної програми на факультеті планується створення нової кафедри європейського та міжнародного права, на яку будуть покладені завдання з забезпечення підготовки фахівців з міжнародного економічного права. Це, з нашої точки зору, сприятиме розв'язанню багатьох проблем у сфері міжнародного економічного співробітництва за участю України.

Безперечно, належне забезпечення підготовки фахівців з міжнародного економічного права повинно спиратись і на результати наукових досліджень у цій сфері. Хіба, наприклад, можна успішно розв'язати проблему написання підручників, навчальних посібників, підготовки проектів, законів та інших нормативно-правових актів без використання результатів наукових досліджень у цій сфері, яких поки-що не так вже і багато. А подібного роду проблем досить багато. Тому потрібно всебічно і глибоко досліджувати, аналізувати й систематизувати знання про науку міжнародного економічного права як одну із важливих галузей міжнародного публічного права. І тут широке поле для наукових досліджень, у першу чергу, співробітників Інституту держави і права НАН України ім. В. М. Корецького, Академії правових наук України, науковців вищих навчальних закладів та інших.

Б. І. Тарасюк

народний депутат України, голова
Комітету Верховної Ради України з
питань Європейської інтеграції,
директор Інституту Євро-
Атлантичної інтеграції

УКРАЇНЬСЬКА ПЕРЕХІДНА ЕКОНОМІКА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПИ

Міжнародне співтовариство все більше усвідомлює ключовий зв'язок між демократичною відповідальністю, прозорістю, високим рівнем управління, боротьбою з корупцією та економічним зростанням у побудові здорового, відкритого та процвітаючого суспільства.

Україна знову постала на міжнародній арені в якості незалежної європейської країни, займаючи перше місце за розміром території, п'яте — за кількістю населення. Крім того, Україна вважалася однією з найперспективніших нових незалежних держав щодо перспектив економічного розвитку. Можна зазначити, що Україна успішно подолала значну кількість перешкод, які виник-